

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถานการณ์ปัจจุบันประเทศต้องประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ จึงได้มีการเน้นการเพิ่มผลผลิตออกสู่ตลาดซึ่งทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดชุมชนในลักษณะอุตสาหกรรมพื้นที่ และบางส่วนของที่ประกอบอาชีพด้วยตนเองในครัวเรือนในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน อุตสาหกรรมครัวเรือนและเกษตรกรรมผสมผสานในครัวเรือน งานเหล่านี้เป็นงานที่ชาวบ้านทำเป็นอาชีพโดยอาศัยการรวมกลุ่มเป็นครอบครัว หากงานที่ทำเป็นงานที่มั่นคงและมีรายได้ดีก่อให้เกิดการประกอบอาชีพตามมามากมาย อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบว่าเป็นปัญหาด้านสุขภาพตามมา ทั้งนี้เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา การวางแผนพัฒนาส่วนใหญ่จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลสุขภาพ ส่วนใหญ่จะคำนึงถึงเฉพาะข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม เช่น การพัฒนาพลังงาน การเกษตร อุตสาหกรรม และการขนส่ง จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ สังคมสิ่งแวดล้อม จนอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพชุมชนเพิ่มขึ้น

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความสำคัญกับความเสถียรต่อสุขภาพที่สำคัญ คือ 1) ความเสี่ยงเนื่องจากโรคติดต่อ การมีระบบสุขภาพไม่ดี 2) ความเสี่ยงจากการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตแบบใหม่และวิถีชีวิตสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพและสังคม ทำให้เกิดปัญหาโรคภัยต่าง ๆ ตามมา จนในที่สุดส่งผลต่อการสูญเสียงบประมาณและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

อาชีพเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพค่อนข้างใหม่สำหรับเกษตรกรในประเทศไทย ดังนั้น การประสบปัญหาบางประการในเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมยังไม่สามารถจัดการได้ โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน ถึงอย่างไรก็ตามการเลี้ยงก็ยังเป็นที่นิยมและมีแนวโน้มการเลี้ยงเพิ่มมากขึ้น เพราะการส่งเสริมของภาครัฐ จนปัจจุบันนี้มีเกษตรกรมากกว่า 130,000 คน และมีจำนวนโคนมมากถึง 536,720 ตัว (กรมปศุสัตว์, 2550) เพื่อให้เพียงพอกับผู้บริโภค หากแต่หน่วยงานภาครัฐและผู้ปฏิบัติงานได้มองข้ามอันตรายที่แอบแฝงอยู่ในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องเผชิญความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพนี้ เช่น ความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกลุ่มโรค Zoonosis ได้แก่ โรคแอนแทรกซ์ ซึ่งจัดอยู่ใน 19 โรคติดต่อที่ร้ายแรงที่กระทรวงสาธารณสุขควรเฝ้าระวัง โรค布鲁เซลลูซิส โรคแท้งติดต่อ โรคปากเท้าเปื่อย โรคเลปโตสไปโรซิสและโรควัณโรค (กรมปศุสัตว์, 2545)

ในปี 1916 ในUSA รายงานว่า 0.53% ของโคนมมีการตรวจพบไวรัสของวัณโรค สำหรับประเทศไทยมีรายงานการตรวจโรค (skin test) ในโคนม 35281 ตัว พบโรค 251 ตัว คิดเป็น 0.71% (BTP project, 2545)

กรมควบคุมโรค (2549X) ได้เฝ้าระวังโรคติดต่อ จำนวนผู้ป่วยต่อประชากรแสนคน ใน 10 อันดับแรก พบว่า โรควัณโรคทุกชนิดมี 1,443 หรือคิดเป็น 51.24% ของโรคระบาด 10 อันดับแรกที่ควรเฝ้าระวัง นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีสามารถเป็นแหล่งรังโรคที่จะเกิดกับโคนมและสามารถติดต่อหรือแพร่เชื้อสู่คนผู้ปฏิบัติงานได้ หากผู้ปฏิบัติงานไม่มีการป้องกันตนเอง จากการศึกษาการเกิดโรคเลปโตสไปโรซิสในฟาร์มโคนมเช่นกัน พบว่าหากโคนมติดเชื้อจะพบเชื้อในปัสสาวะของโคนม ดังนั้นหากเกษตรกรสัมผัสกับเชื้อโรคโดยการแช่น้ำที่เป็นแหล่งน้ำขังหรือการสัมผัสกับโคนมโดยมีบาดแผลอาจได้รับเชื้อได้ (สมชวน รัตนมังคลานนท์, 2546) นอกจากนี้ปัจจัยด้านชีวภาพแล้ว ยังพบความเสี่ยงในหลายปัจจัยที่อาจเกิดกับผู้ปฏิบัติงาน เช่น จากสารเคมี ด้านกายภาพ และลักษณะท่าทางการทำงานที่ไม่ดี เป็นต้น ดังนั้นจึงควรมีการเฝ้าระวังและสร้างความตระหนักให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะงานด้านอาชีวอนามัยความปลอดภัยและการจัดการสิ่งแวดล้อมในการทำงาน โรคจากลักษณะงานหรือสภาพของงาน ปี2549 พบอาการเจ็บป่วยจากการยกของหนักและการเจ็บป่วยจากท่าทางการทำงานร้อยละ 74.4 เป็นอันดับหนึ่งของจำนวนการประสบอันตรายด้วยโรคที่เกิดตามลักษณะงาน (กรมสวัสดิการสังคม, 2551)

จากความเสี่ยงที่อาจพบได้ดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมในตำบลบ้านค้อที่มีผู้ปฏิบัติงานทั้งสิ้น 381 คน จาก 162 ฟาร์มจากทะเบียนรายชื่อผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงโคนม (จปฐ., 2551) และจากการสำรวจกระบวนการทำงานเบื้องต้นพบว่าผู้ปฏิบัติงานมีความเสี่ยงต่อการได้รับสิ่งคุกคามสุขภาพจากการทำงานและจากสิ่งแวดล้อมในการทำงานอันจะเกิดความไม่ปลอดภัยสำหรับผู้ปฏิบัติงานหากมีการทำงานด้วยความประมาท ขาดความรู้ ความตระหนักและขาดความพร้อมในการป้องกันตัวเอง

ข้อมูลปัญหาสุขภาพเบื้องต้น รายงานผู้ป่วยนอกของสถานีอนามัยชำจาน (ร.จ. 504 ม.ค – ธ.ค. 2551) มีประชากรทั้งสิ้น 6,438 คน จากสถิติการมารับบริการพบ โรคเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อและโครงร่างยึดเสริม เป็นอันดับหนึ่ง ของผู้มารับบริการร้อยละ 5.88 หรืออัตราป่วย 5,880 ต่อแสนประชากรและอันดับสองพบโรคระบบระบบทางเดินหายใจ ร้อยละ 4.64 หรืออัตราป่วย 4,640 คนต่อแสนประชากร ในจำนวนนี้พบว่าเป็นคนในกลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมจำนวน 98 คน (25.85%) และจำนวน 101 คน (33.77%) ตามลำดับของผู้มารับบริการ ซึ่งพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งนี้เพราะรายงานที่กล่าวมา เป็นรายงานผู้ป่วยที่มารับการรักษาเฉพาะจากสถาน

บริการเท่านั้น บางส่วนอาจไปรักษาที่โรงพยาบาลเอกชน คลินิก หรือซื้อยามากินเอง ปล่อยให้หายเอง โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอาการเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย ซึ่งไม่ปรากฏในรายงานดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้กลุ่มอาชีพเลี้ยงโคนมมีความรู้ ความตระหนักในเรื่องความปลอดภัยในการทำงานและได้ทราบถึงอันตรายหรือสิ่งคุกคามสุขภาพ ให้ผู้ปฏิบัติงานนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เพื่อการปฏิบัติตนที่เป็นการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสม อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการที่จะนำข้อมูลที่นำมาเป็นแนวทางในการสร้างมาตรการติดตามควบคุมและป้องกันปัญหาให้กับผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงโคนม และกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันไปในอนาคต

2. คำถามการวิจัย

สิ่งคุกคามสุขภาพและภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในฟาร์มโคนมเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาสิ่งคุกคามสุขภาพจากการทำงานและภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในฟาร์มโคนม ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

3.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

3.2.1 เพื่อศึกษาสิ่งคุกคามสุขภาพจากการทำงานของผู้ปฏิบัติงานในฟาร์มโคนม

3.2.2 เพื่อศึกษาภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในฟาร์มโคนม

4. ขอบเขตการวิจัยและข้อจำกัด

4.1 ทำการศึกษาในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงโคนมทั้งหมด 211 คน จาก 106 ฟาร์มซึ่งเฉลี่ยผู้ปฏิบัติงานฟาร์มละ 2 คนและปฏิบัติงานเป็นประจำต่อเนื่องทุกวันในตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

4.2 ทำการศึกษาผู้ปฏิบัติงานภายในฟาร์มที่มีการทำงานในสายกระบวนการทำงานในฟาร์มตั้งแต่เริ่มต้น จนเสร็จสิ้นกระบวนการ ดังนี้ การเตรียมอุปกรณ์ การเตรียมอาหาร การให้อาหาร การเตรียมโคเข้าคอกรีดและทำความสะอาดโค การรีดและทำความสะอาดเต้านม การปล่อยโครีดเสร็จและการให้อาหารหลังรีด การขนย้ายถึงบรรจุนมและทำความสะอาดคอกรีด

4.3 ทำการศึกษาระหว่างเดือนมิถุนายน 2552 ถึง มีนาคม 2553

5. สถานที่ทำการวิจัย

ในหมู่บ้านจำนวน 6 หมู่บ้าน ในเขตตำบลบ้านคือ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

6. นิยามคำศัพท์

6.1 ผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติงานในฟาร์มโคนมที่ทำงานเป็นประจำอย่างต่อเนื่องในสายกระบวนการผลิตน้ำนม

6.2 ภาวะสุขภาพ หมายถึง การได้รับอันตรายหรือการบาดเจ็บ อาการ การเจ็บป่วย อันเนื่องมาจากลักษณะการทำงานและสภาพแวดล้อมการทำงานในฟาร์มโคนมเท่านั้น

6.3 ฟาร์มโคนม หมายถึง ฟาร์มเพาะเลี้ยงโคนม เพื่อผลิตน้ำนมและผลิตโคนม จากจำนวน 106 ฟาร์มที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย

6.4 พฤติกรรมการทำงาน หมายถึง เป็นการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานระหว่างการทำงานในกระบวนการผลิตน้ำนม โดยศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงต่อการประสบอันตรายหรือได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน

6.5 สภาพแวดล้อมการทำงาน หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดอันตรายในการทำงาน เช่น ด้านกายภาพ ด้านเคมี ด้านชีวภาพ และท่าทางการทำงานและการจัดการสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน

6.6 สิ่งคุกคามสุขภาพ หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีศักยภาพที่จะก่อให้เกิดอันตรายหรือปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการทำงานได้ สิ่งนี้อาจเกิดจากลักษณะการทำงานที่ก่อให้เกิดอันตรายและลักษณะของสิ่งแวดล้อมของงาน

6.7 กระบวนการผลิตหรือลักษณะงาน หมายถึง กระบวนการผลิตหรือลักษณะงาน (ตั้งแต่เริ่มต้น จนเสร็จสิ้นกระบวนการ) ได้แก่ การเตรียมอุปกรณ์ การเตรียมอาหาร การให้อาหาร การเตรียมโคเข้าคอกกรีดและทำความสะอาดโค การทำความสะอาดเต้านม และการรีด การปล่อยโคหลังรีดเสร็จและให้อาหารหลังรีด การขนย้ายถังบรรจุนมและทำความสะอาดคอกกรีด

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

7.1 ได้ข้อมูลสถานะสิ่งแวดล้อม และปัญหาสิ่งคุกคามจากการทำงาน

7.2 ทราบภาวะสุขภาพจากการสัมผัสสิ่งคุกคามในแต่ละลักษณะงาน

7.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนเพื่อหาแนวทางการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงขั้นต้นหรือใช้เป็นข้อมูลในการเตือนภัยถึงสถานะความเสี่ยงของสุขภาพ